

Мілена Петрова,
аспірантка ІНБУВ

ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ: БІБЛІОТЕКОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

Обґрунтовано необхідність впровадження в роботу бібліотечних та інформаційних центрів інформаційної системи управління, спрямованої на оптимізацію процесу управління бібліотечною діяльністю та подальший розвиток бібліотечно-інформаційних установ.

Ключові слова: удосконалення управлінської діяльності, інформаційні системи, управління, технології управління, автоматизація управління, програмно-апаратний комплекс системи.

Розповсюдження нових інформаційних технологій за останні два десятиліття призвело до суттєвих змін в організації діяльності та управлінні бібліотечними та інформаційними центрами. Високотехнологічне інформаційне середовище активно впливає на сталі ієрархічні структури управління, що зумовлює потребу пошуку нових підходів та створення більш гнучких, пристосованих до нестабільного середовища управлінських систем. Сучасний рівень інформаційного та соціально-економічного розвитку суспільства вимагає від бібліотечних та інформаційних центрів забезпечення якості управлінських рішень і мобільності їх прийняття.

Роль інформаційно-комунікаційного забезпечення процесу управління в нових умовах значно змінилась - інформаційні системи управління перетворилися у вирішальний чинник розвитку і конкурентоспроможності будь-якої організації. Сьогодні активно здійснюється перехід від традиційних методів управління до інформаційно-технологічних, що забезпечує ефективну інтеграцію в сфері управлінських рішень.

Незважаючи на певний прогрес сучасних інформаційних систем управління, їхні можливості щодо вдосконалення управлінської діяльності у вітчизняній бібліотечній сфері використовуються досить слабо. Це зумовлює нагальну потребу впровадження комплексних інформаційних систем управління в практику бібліотечних та інформаційних центрів для підвищення ефективності організації діяльності та подальшого їх розвитку.

Різні аспекти проблем управління в бібліотечно-інформаційній сфері досліджувались у працях українських та російських бібліотекознавців

О. Башун, Р. Гіляревського, І. Давидової, В. Ключова, М. Коголовського, Т. Лігун, О. Онищенко, Л. Петрової, А. Соляник, Ю. Столярова, Н. Стрішенець, І. Суслівой, Г. Шемаєвої та ін.

Проте, бібліотекознавчий аспект розробки інформаційної системи управління та її впровадження в практику бібліотечних та інформаційних центрів майже не досліджувався. Специфіка використання переваг інформаційної стратегії в управлінні бібліотекою та потенційні можливості застосування інформаційної системи управління в бібліотечній сфері досі залишаються не вивченими. Зазначене зумовлює потребу більш детального розгляду даного питання.

Відомо, що система – це сукупність взаємопов'язаних елементів, які утворюють єдине ціле (систему) та є елементами до того часу, поки вони мають хоч який-небудь зв'язок з системою, що й обумовлює її цілісність. Інформаційна система розглядається як організована сукупність інформаційних технологій, об'єктів та взаємозв'язків між ними, що утворює єдине ціле [1].

Інформаційна система управління сприймається як сукупність інформації, економіко-математичних методів і моделей, технічних, програмних і технологічних засобів її використання та працівників. Її призначенням є знаходження, оброблення, продукування інформації для прийняття ефективних управлінських рішень [2].

Основою інформаційної системи управління є інформація, інформаційний ресурс, на базі яких створюються інформаційні продукти для використання в управлінській діяльності з метою прийняття дієвих рішень. Важливим інструментом інформаційної системи управління є, безумовно, нові інформаційні технології як невід'ємний компонент сучасних технологій управління. Саме вони дозволяють найбільш ефективно реалізувати управлінський інформаційний процес відповідно до місії, завдань та стратегії організації діяльності бібліотечних та інформаційних центрів. Головним складником інформаційної системи управління виступають безпосередні працівники, які забезпечують продукування інформації та її оперативну комунікацію на всі рівні управлінської ієрархії системи.

Бібліотечним та інформаційним центрам інформаційна система управління має надавати допомогу щодо вирішення поточних завдань, які безпосередньо пов'язані з процесом стратегічного й тактичного планування найважливіших напрямів діяльності, враховуючи постійні зміни в інформаційно-комунікаційних потребах користувачів. Завдяки інформаційній системі управління стає можливим підвищення рівня обґрунтованості прийнятих рішень, забезпечення їхньої своєчасності,

досягнення максимальної ефективності управління, що в цілому сприятиме підвищенню ролі бібліотечних та інформаційних центрів у суспільстві.

Своєчасність оброблення, аналізу та обліку даних оперативного управління може стати додатковим засобом контролю за діяльністю структурних підрозділів бібліотеки. На основі цієї інформації можливо спланувати й збалансувати необхідні зусилля та ресурси, що використовуються в процесі формування інформаційного потенціалу бібліотеки, оцінити результати управлінських рішень, спрямованих на налагодження ефективного процесу управління формуванням інформаційних ресурсів та обслуговуванням користувачів.

Відомо, що управлінська діяльність – це діяльність, насамперед орієнтована на використання інформації, тобто її збирання, кількістю рутинної роботи, яка часто заважає творчому веденню управлінської справи та реалізації безпосередньо процесів управління. Кількість інформації та складність проблем, пов'язаних з координацією діяльності, значно зростає зі збільшенням розмірів сучасної бібліотеки. Так, планова та контрольно-облікова діяльність, які відіграють визначальну роль в управлінні будь-якою організацією, потребують своєчасної конкретної і точної інформації. Водночас, її оперативне отримання впливає на ефективність прийнятих управлінських рішень стосовно одержаних результатів.

Досвід організації інформаційно-комунікаційного обслуговування управлінського персоналу свідчить, що багато проблем можна вирішити, якщо вчасно запровадити в практичній діяльності інформаційну систему управління [3]. Зокрема, вона дає змогу:

- нагромаджувати інформацію про минуле й сучасне;
- складати прогнози розвитку подій;
- дізнаватися про реальні справи в організації за конкретний відрізок часу;
- відстежувати події в зовнішньому середовищі.

Особливо ефективною інформаційна система управління виступає на стратегічному рівні. Зважаючи на особливості стратегічної інформації та прогнозний характер даних, зростає необхідність їх постійного отримання та аналізу для прийняття управлінських рішень щодо вибору стратегії подальшого розвитку бібліотечних та інформаційних центрів. Можливості, які дозволяє реалізувати інформаційна система управління на рівні вибору альтернативних стратегічних рішень, що базуються на критичному аналізі емпіричних даних, порівняннях, а також результатах прогнозно-аналітичних

завдань, важко переоцінити. Стратегічне управління бібліотекою обумовлює пріоритет інтересів користувачів [4], тому першочергова увага має приділятися якості та своєчасності обслуговування читачів.

Якісно нові перспективи у розвитку засобів інформаційно-аналітичного забезпечення стратегічного управління вносить наявність безлічі технічних та програмних рішень, що реалізують концепцію розподіленої обробки даних у межах управлінських структур і всієї організації. Їх використання забезпечує підвищення ефективності праці керівника та реалізує системний характер управлінської діяльності. Системність має на меті не тільки прискорення багатьох управлінських операцій сучасного керівника бібліотеки, а й інтеграцію всіх процесів управління в комплексну багаторівневу інформаційно-аналітичну систему. Як відзначають фахівці, інформаційні системи у стратегічному управлінні мають дворівневу ієрархічну структуру і складаються з підсистеми стратегічної і прогностичної інформації та підсистеми тактичної і оперативної інформації [3].

На рівні підсистеми стратегічної та прогностичної інформації використовується текстова та кількісна інформація, що надходить з усіх доступних джерел, у тому числі від консультантів, експертів, організацій, що професійно займаються збиранням, обробленням та продажем спеціалізованої інформації. Рівень підсистеми тактичної та оперативної інформації характеризується використанням даних аналізу господарської діяльності організації, а також інформації, отриманої під час спілкування з працівниками та контактів з колегами на галузевих нарадах, конференціях, презентаціях тощо.

Зазначені підсистеми мають місце в бібліотечній практиці управління та потребують між собою координації. Надання переваг в управлінні підсистемі тактичної та оперативної інформації свідчить про ігнорування ролі стратегічного управління в цілому, що призведе до втрати стратегічних орієнтирів діяльності бібліотечних та інформаційних центрів на користь вузькопрофесійних інтересів окремих груп працівників. Використання в управлінні лише даних підсистеми стратегічної та прогностичної інформації не дозволить ефективно здійснювати керівництво бібліотечною діяльністю та оперативно вирішувати поточні проблеми. Отже, саме інформаційна система управління здатна гармонізувати взаємовплив підсистеми стратегічної і прогностичної інформації та підсистеми тактичної і оперативної інформації, що забезпечить умови, за яких інформація перетворюється на важіль адміністративного впливу.

Звісно, кожний окремий бібліотечний та інформаційний центр має

самостійно приймати рішення відносно створення інформаційної системи управління, її структурної форми та основних повноважень. Практика організації подібних систем раніше не одержувала пріоритетного розвитку головним чином через відсутність фінансових можливостей бібліотек і комплексних технологічних рішень, здатних організувати мобільну передачу й оброблення інформації. Динаміка розвитку нових інформаційних технологій та кон'юнктура інформаційного ринку обумовили розвиток сучасних технологічних концепцій управління, визначили посилену увагу до нових пріоритетів автоматизації управління в різних сферах діяльності.

Характерно, що у невеликих організаціях, як правило, не виникає особливих проблем стосовно спостереження за різноманітною інформацією і сукупністю зовнішніх і внутрішніх чинників середовища організації. Тому, наявний інформаційний потік не створює керівникові проблем і ступінь автоматизації управління окреслюється окремими технологічними процесами. Зовсім інша ситуація склалася з тими організаціями, які, завдяки своєму розміру чи виду діяльності, вимагають від керівника обліку безлічі факторів зовнішнього і внутрішнього середовища. Серед них – великі національні, державні, відомчі бібліотеки, для керівників яких актуальними проблемами є управління накопиченими документно-інформаційними фондами, традиційними технологічними циклами, системою обслуговування користувачів, підготовкою бібліографічних показників. Також важливими аспектами управління є формування техніко-технологічного потенціалу, керівництво персоналом, створення позитивної мотивації до змін тощо.

Саме в таких умовах стає актуальним розробка і впровадження інформаційної системи управління, яка повинна забезпечувати здатність бібліотечних та інформаційних центрів пристосовуватись у реальному часі до змін в пріоритетах діяльності відповідно до потреб соціуму, планів і заходів, продукування і розповсюдження інформації, технологічних циклів, наявності і напрямів роботи працівників. Ефективність такої гнучкості та оперативності в їхній діяльності залежить від здатності інформаційної системи управління зберігати автентичну інформацію для того, щоб допомагати в плануванні основних завдань, аналізі альтернативних рішень, виконанні обраної стратегії розвитку.

Звичайно, для успішного функціонування інформаційної системи управління необхідним є наявність цілісного програмно-апаратного комплексу, що дозволяє задовольнити як поточні сьогоденні, так і майбутні потреби в обробленні інформації для реалізації концепції стратегічно-

орієнтованої інформаційної системи управління. Основними її рисами є: застосування погодженого набору інформаційних технологій для управління інформаційними ресурсами; інформаційна погодженість усіх технологічних циклів і процесів, для яких створюється інформаційна система; відповідність функціональності робочих місць співробітників їхнім посадовим обов'язкам; єдиний регламент експлуатації і обслуговування всіх компонентів системи [3].

Важливим аспектом реалізації в бібліотечній практиці інформаційної системи управління є розробка консалтингового проекту за участю фахівців-розроблювачів і замовників – керівництва бібліотеки. Це дозволить, з одного боку, здійснити багатофакторний аналіз наявного стану діяльності та, з іншого, зорієнтувати процес автоматизації управління на врахування специфіки бібліотечного функціонування, поєднавши необхідні вимоги щодо інформаційно-аналітичного забезпечення конкретних управлінських технологій. Спираючись на параметри внутрішнього середовища та враховуючи інформацію, що надходить із зовнішнього середовища, такий підхід забезпечить гнучке функціонування бібліотечно-інформаційної системи в цілому і її технологічних циклів.

Ефективним доповненням може стати утворення системи інформаційного моніторингу, який передбачає реалізацію процедур системного аналізу як внутрішньої структури, так і зовнішнього середовища бібліотеки.

Отже, застосування сучасної інформаційної системи управління в бібліотечно-інформаційній сфері дозволяє забезпечити вирішення таких завдань:

- прямий і своєчасний доступ до інформації про хід бібліотечно-виробничого процесу в просторі та часі;
- використання отриманої інформації про зовнішнє середовище для ефективної координації партнерської діяльності бібліотек та інформаційних центрів;
- ефективна внутрішня взаємодія із суміжними структурними підрозділами по технологічних маршрутах за рахунок використання більш інформованих і наочних засобів відображення та передачі-прийому повідомлень;
- виділення необхідного часу для керівників усіх рівнів на такі високоефективні управлінські види діяльності як аналіз та прийняття рішень за рахунок зменшення часу на здійснення малопродуктивної діяльності;
- використання якісно кращої технології системного аналізу та проектування оперативного управління на нижніх та середніх ланках управління бібліотечним виробництвом.

Список використаних джерел

1. *Гринберг А. С.* Информационный менеджмент : учеб. пособие для вузов / А. С. Гринберг, И. А. Король. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 415 с.
2. Інформаційні системи. Сучасні інформаційні системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wiki.fizmat.tnpu.edu.ua/index.php/>. – Назва з екрану.
3. Офіційний сайт наукової бібліотеки «Буковина» BukLib.net. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://buklib.net/component/option,com_jbook/task/view/Itemid,36/catid,184/id,8049/. – Назва з екрану.
4. *Тюлина Н. И.* Библиотечное дело 2-ой половины XX века (общемировые тенденции сквозь призму понятийного аппарата) / Н. И. Тюлина // Библиотечное ведение. – 2000. – № 2. – С. 18–25.
5. *Федулова Л. І.* Менеджмент організацій [Електронний ресурс] / Л. І. Федулова. – Режим доступу : http://pidruchniki.com.ua/19991130/menedzhment/menedzhment_organizatsiy_-_fedulova_l_i. – Назва з екрану.